

Микола Борисович Коломієць,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Глухівського національного
педагогічного університету
імені Олександра Довженка,
Роман Федорович Мирний,
магістрант Глухівського національного
педагогічного університету
імені Олександра Довженка
nbk67@i.ua

ГЕНЕЗА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРИЙОМУ ДО ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано історію розвитку і становлення вступної кампанії до закладів вищої освіти України. На основі аналізу особливостей нормативно-правової бази та соціально-політичної ситуації в різні історичні періоди обґрунтовано етапи її становлення.

Ключові слова: вступна кампанія, прийом до закладів вищої освіти, періодизація вступної кампанії.

Постановка проблеми. Реформування системи вищої освіти України покликано підвищити конкурентоспроможність закладів вищої освіти, покращити якість підготовки фахівців, забезпечити вільний і справедливий доступ до вищої освіти найкращих представників молодого покоління українців. Значний потенціал для вирішення означеної проблеми має система прийому до закладів вищої освіти, від організації якої залежить якість контингенту, рівень загальноосвітньої підготовки, мотивованість до навчання тощо. Тому є нагальна потреба осмислити особливості організації прийому на навчання до закладів вищої освіти України в різні історичні періоди з метою врахування попереднього досвіду в сучасних умовах розвитку української державності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окреслена проблема в різних аспектах розглядалася українськими науковцями. Зокрема детальний аналіз формування контингенту студентів українських вишів у 1920-1930-х роках здійснено науковцями Інституту історії України НАН України [1, с.601-703]; Н. В. Ляховченко, Б. І. Мокін досліджували педагогічні умови формування контингенту студентів технічних закладів вищої освіти [2]; І. В. Федосова вивчала формування контингенту студентів технічних вишів з кінця XIX до 30-тих роки XX століття [3]; нормативно-правову базу формування студентського контингенту педагогічних закладів вищої освіти України у 1921-1926 роках досліджено О. Комарніцьким [4]. Проте відсутній, на наш погляд, цілісний аналіз організації вступної кампанії до закладів вищої освіти України.

Формулювання мети статті. Метою статті є ретроспективний аналіз організації і управління вступною кампанією до закладів вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу. Проблеми організації прийому до закладів вищої освіти виникли з часу заснування таких закладів. З давніх часів до претендентів на навчання в університетах висувалися певні вимоги до знань, які забезпечували їх здатність оволодіти університетським курсом. Так у § 109-110 Статуту Московського Імператорського університету 1804 року зазначено: «Никто не может быть принят в университет Студентом, не имея нужных познаний для слушания курсов, в Университете преподаваемых.

Желающий оными пользоваться должен представить Правлению Университета свидетельство о своем состоянии, и свидетельство Директора Гимназии о поведении, прилежании и успехах в преподаваемых там науках; прочие вне Гимназии обучавшиеся испытываемы быть должны в Комитете, от Ректора назначаемом, в языках и начальных

основаниях нужных наук, и со свидетельством, какое получают о знаниях, являются в Правление» [5]. За подібним статутом здійснював набір на навчання і перший в Україні Харківський університет (1805 рік).

В оголошенні від начальства Київського учбового округу (1874 рік) зазначено, що до Глухівського учительського інституту приймаються особи всіх звань і станів не молодше 16 років які успішно закінчили курс середніх навчальних закладів без іспитів. Для осіб, що отримали освіту вдома або не закінчили курс означених навчальних закладів мали скласти вступний іспит в обсязі повітових і міських училищ (Закон Божий, російська мова, арифметика і геометрія, історія і географія Росії) [6, с.409-410].

У процесі різноманітних освітніх реформ XIX століття у Російській імперії адміністративний контроль за діяльністю університетів посилювався. Зміни в політиці різних урядів відносно університетської освіти багато в чому залежали від особистих якостей монархів, змін в їхніх прагненнях, підбору кандидатур на посаду міністра народної освіти, внутрішніх і зовнішніх проблем держави. Це призводило до реформ і контрреформ, які позначалися на змісті і розвитку вищої освіти. Проте система прийому на навчання державою жорстко не регулювалася. Визначалися лише кількість студентів, що приймалися на перший курс, їх соціальний статус та кількість своєкоштных студентів [7; 8; 9; 10].

Так у 1907 році «Правила про вступні випробування в учительські інститути Київського навчального округу», визначали процедуру прийому на навчання до Глухівського, Полтавського та Київського учительських інститутів. У них визначалося, що прийом на навчання до інститутів здійснюється виключно на перший курс за конкурсними іспитами. Передбачалося надання переваги особам, які мали звання вчителя початкового училища і педагогічний стаж не менше двох років. У «Правилах» визначено документи, які вступник подавав до інституту; передбачався обов'язковий медичний огляд (особи з фізичними вадами або хворобами, що заважали виконувати обов'язки вчителя (епілепсія, заїкання, поганий зір, слух тощо), до інституту не приймалися.). Вступні іспити проводились у двох формах: усній і письмовій. Письмові: твір на задану тему та диктант з російської мови, розв'язування задачі з поясненням із арифметики та обчислення з поясненням із геометрії. Усно складалися Закон Божий; російська мова; арифметика з алгеброю та геометрією; історія, географія, природознавство, фізика, співи [11, с.121-122]. Отже, від абітурієнтів вимагалися знання повного курсу міських училищ. Існували значні обмеження щодо вступу до інституту. Висувалися досить високі вимоги до здоров'я, фізичного та розумового розвитку, знань, здібностей абітурієнтів.

Державна політика у галузі освіти у 20-і роки була зумовлена вимогами комуністичної партії. «Не школа, а соціальне виховання дітей, їхнє державне забезпечення стало основним завданням Наркомосу УСРР», – так характеризував мету реформи освіти в УСРР на початку 20-х років Я. Ряппо [12, с.15]. Держава визнавала проблему студентського контингенту нагальною й робила все для встановлення певних пропорцій між соціальним складом населення і соціальним складом учнівських та студентських колективів. 22 листопада 1922 р. була прийнята Постанова ВУЦВК «Про введення в дію кодексу законів про народну освіту в УССР» [13]. Вона фактично проголосила курс на пролетаризацію вищої школи і саме відповідно до неї освіта ставала знаряддям диктатури пролетаріату. Документом було поставлено досить жорстокі вимоги до соціального складу студентства, що сприяло б створенню образу «нового» студента. Формування пролетарського студентського контингенту відбувалося за рахунок направлень на навчання партійними, комсомольськими, профспілковими, військовими організаціями, комітетами незаможних селян (КНС), розкладки, відповідно до якої встановлювалася чітка норма прийому для кожної губернії, «чистки», перереєстрації, відкриття робітфаків.

Особливу роль у пролетаризації вищої школи відігравали робітничі факультети, які відкривалися при вищих навчальних закладах для підвищення загальноосвітнього рівня вступників із робітників і селян, освіта яких часто завершувалася початковою школою. У Положенні про робітничо-селянські факультети вказувалося, що «Основним завданням

робітничих і робітничо-селянських факультетів є підготовка робітників і селян до вищих шкіл» [14, с.8]. Як зазначає Т. Антонюк, випускники робітфаків без вступних іспитів могли стати студентами вищих навчальних закладів, бо саме відповідало завданню більшовицької влади на Україні найкоротшим шляхом довести кваліфікованого дорослого робітника до вищої школи, даючи йому лише необхідне [15, с.96]. Це дало змогу, незважаючи на низьку загальноосвітню підготовку молоді із робітничого і селянського середовища, суттєво збільшити їх чисельність у вищих навчальних закладах України. Так «у 1926 – 27 навчальному році серед студентів прийнятих до вузів УРСР було 34,1% робітників, 27,4% селян» [16, с.287].

На думку О. Кін, пролетаризація як комплектування школи робітничо-селянським елементом та поповнення складу викладачів проводилася кількома етапами.

Перший етап (1917–1919 рр.) – етап так званих «відчинених дверей», коли всі громадяни без винятку мали вільний вступ до вищих навчальних закладів. Цей період не привів до пролетаризації вищої школи, наповнив її різноманітнішим елементом.

Другий етап (кінець 1919–1925 рр.) – організований підхід, створення підготовчих курсів, робітфаків.

Третій етап – етап завершення пролетаризації вищих навчальних закладів (1925–1926 н.р.) [17, с.134].

На нашу думку, третій етап пролетаризації вищої школи тривав довше. Так, тільки на навчання у педагогічні вищі навчальні заклади з 1933 до 1936 року було направлено тридцять тисяч комсомольців [18, с.359], існували переваги для вступників із різним соціальним походженням чи політичними поглядами. Вважаємо, що цей період остаточно завершився в грудні 1935 року, коли радянський уряд зняв усі обмеження, пов'язані із соціальним походженням для осіб, які вступали на навчання до вищих навчальних закладів. Одночасно було посилено вимоги до обсягу знань вступників [19]. Це викликано завершенням боротьби проти внутрішнього класового ворога, збільшенням кількості молоді, яка отримувала загальну середню освіту.

У червні 1936 року Постановою Ради Народних Комісарів та ЦК ВКП(б) «Про роботу вищих навчальних закладів і про керівництво вищою школою» було фактично встановлено типові правила прийому до вищих навчальних закладів [20]. Передбачалося, що правом на вступ до ВНЗ користуються всі громадяни СРСР віком від 17 до 35 років, які закінчили повний курс загальноосвітньої школи і успішно склали вступні іспити. Цим положенням забезпечувався рівний доступ до вищої освіти незалежно від соціального стану. Постановою було визначено єдині терміни організації прийому на навчання: прийом заяв про вступ до ВНЗ у період з 20 червня до 1 серпня, вступні випробування – з 1 до 20 серпня, зарахування до складу студентів – з 21 до 25 серпня; перелік необхідних документів, основних і додаткових вступних випробувань. Окрім того, передбачалися пільги для тих вступників, які з основних предметів мали оцінки «відмінно», а з інших (малювання, креслення, співи, музика, фізична культура) не менше ніж «добре» – їх зараховували без іспитів. Із прийняттям постанови було проведено уніфікацію умов прийому до вищих навчальних закладів Радянського Союзу, основний акцент при цьому було зроблено на якість загальноосвітньої підготовки під час вступу до вищої школи.

У 1958 році Законом СРСР «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти СРСР» передбачалося під час прийому до вищих навчальних закладів урахування характеристик вступників, виданих партійними, комсомольськими, профспілковими та іншими громадськими організаціями, директорами підприємств і правліннями колгоспів, з метою конкурсного відбору найдостойніших, таких, що досягли успіху на виробництві, підготовлених до життя і здібних людей. Законом визнавалося право на першочергове зарахування особам, що мали стаж практичної роботи [21].

У 1969 році була прийнята постанову ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР [22], яка визнавала за необхідне організацію у вищих навчальних закладах підготовчих відділень для осіб, які мають закінчено середню освіту з передових робітників, колгоспників і

демобілізованих із лав Збройних Сил СРСР. Важливою умовою для молодих робітників і колгоспників було наявність стажу практичної роботи не менше одного року. Відбір і направлення на підготовчі відділення мали здійснювати керівники промислових підприємств, будівництва, колгоспів і радгоспів, командування військових частин відповідно до рекомендацій партійних, комсомольських та профспілкових організацій. Особи, які успішно склали випускні іспити на підготовчих відділеннях, мали зараховуватися на перший курс без вступних іспитів.

Отже, на початку 70-х років XX століття у Радянському Союзі склалася система прийому на навчання до вищих навчальних закладів, яка на державному рівні регулювала всі відносини між ВНЗ і студентами у процесі прийому на навчання. Така система з незначними змінами проіснувала до 1991 року. Основним напрямом удосконалення системи прийому у 80-х роках XX століття було намагання спростити процедуру вступу, так звана демократизація, що проявлялося у зменшенні кількості абітурієнтів, які мали пільги при вступі, збільшенні значущості конкурсного відбору при зарахуванні. Вищим навчальним закладам було надано право: визначати перелік та форму проведення вступних іспитів, систему оцінювання, їх відповідність профілю; визначати порядок зарахування осіб, які набрали однакову кількість балів; терміни зарахування на навчання осіб без відриву від виробництва тощо [23; 24; 25].

Із отриманням Україною незалежності вступна кампанія протягом кількох років регулювалася Правилами прийому, орієнтованими на попередні документи. Умови прийому були демократичними, надавали широкі права в організації вступної кампанії саме вищим закладам освіти. Так, у 1993 році Умовами прийому передбачалося визначення приймальними комісіями ВНЗ переліку та форм проведення вступних випробувань, дозволялося встановлювати особливі умови випробувань для осіб, які досягли високих успіхів у навчанні (випускників середніх загальноосвітніх шкіл, нагороджених золотою (срібною) медаллю, технікумів та середніх професійно-технічних училищ, які отримали дипломи з відзнакою), а також професійно орієнтованої молоді [26]. Також позаконкурсний вступ було передбачено для учасників міжнародних, державних та призерів обласних олімпіад, конкурсів фахової майстерності за умови, якщо вони вступають на спеціальності, для яких профільним є іспит із дисципліни, з якої вони були учасниками (призерами) вищезгаданих олімпіад та конкурсів (пункт 9). У 1992 році набула чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про підготовку фахівців для роботи в сільській місцевості», яка передбачала підготовку спеціалістів для роботи в сільській місцевості на підставі укладання договорів із абітурієнтами і виділення для них спеціальної квоти для вступу до ВНЗ [27].

У 1994 році під час вступу до вищих навчальних закладів вперше було здійснено спробу застосувати технології зовнішнього незалежного оцінювання. Пункт 10 Умов прийому передбачав: «Особи, які вирішили вступати до вищих навчальних закладів III та IV рівнів акредитації, з 1 квітня до 10 липня проходять тестування з загальноосвітніх дисциплін (додаток № 1 і № 2). Для випускників загальноосвітніх шкіл 1994 року тестування поєднується з випускними іспитами і проводиться в середніх загальноосвітніх школах» [28]. Міністерством освіти було визначено перелік загальноосвітніх дисциплін для кожної спеціальності, результати тестування з яких зараховуються у сумарному рейтингу. Вищий навчальний заклад мав право проводити додатково вступні випробування з метою врахування результатів під час обчислення конкурсного балу. Проте недосконалість процедури проведення тестування, значна кількість зауважень до змісту тестів – і, як наслідок, наступного року вступ до ВНЗ знову здійснювався за результатами вступних випробувань.

У подальшому в Умови прийому до вищих навчальних закладів України вносилося все більше пунктів, що встановлювали ті чи інші норми, спрямовані на виконання законів та вдосконалення системи відбору на навчання найбільш підготовленої молоді. Так, із часом розширювався перелік осіб, які мають право на зарахування за результатами співбесіди; осіб, які мають право на першочергове зарахування за наявності однакової кількості балів, вдосконалювався механізм урахування під час вступу до ВНЗ результатів у часті у міжнародних олімпіадах із навчальних предметів, призерів четвертого етапу Всеукраїнських

учнівських олімпіад із базових дисциплін, конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук із базових предметів і спеціальних дисциплін та призерів III етапу Всеукраїнських конкурсів фахової майстерності учнів випускних курсів професійно-технічних навчальних закладів [29; 30].

Указом Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» у 2005 році Кабінету Міністрів України було зобов'язано забезпечити перехід протягом 2005-2006 років до проведення вступних випробувань до вищих навчальних закладів шляхом зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти [31]. Відповідно Умовами прийому у вищі навчальні заклади України у 2006 році було передбачено: «Як результати вступних випробувань зараховуються результати зовнішнього оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти, підтверджені сертифікатами Українського центру оцінювання якості освіти» [32].

У 2008 році на навчання до ВНЗ України зараховували за результатами зовнішнього незалежного оцінювання, яке проводилося за такими предметами: українська мова та література, зарубіжна література, історія України, всесвітня історія, математика, біологія, фізика, хімія, географія, основи економіки, основи правознавства. Категорії вступників із числа громадян України, які здобули повну загальну середню освіту за межами України, військовослужбовців, звільнених із військової служби в рік вступу до вищого навчального закладу, військовослужбовців рядового, сержантського та старшинського складу, які проходять військову службу за контрактом, беруть участь у конкурсі щодо зарахування на навчання на власний вибір – з оцінками (кількістю балів) сертифікатів Українського центру оцінювання якості освіти або з оцінками (кількістю балів) вступних випробувань із предметів, визначених Правилами прийому вищого навчального закладу [33].

Оскільки вступники мали право подавати документи для вступу у кілька вищих навчальних закладів, то з метою надати їм можливості відстеження інформації про ліцензований обсяг конкретних спеціальностей, кількість місць, що фінансуються за кошти державного бюджету, власне рейтингове місце, наявність осіб, що відносяться до пільгових категорій тощо за підтримки Міністерства освіти і науки України (наказ МОН України № 514 від 11 червня 2008 року) та громадської організації «Центр освітньої політики» було створено онлайн-ресурс «Інформаційна система «Конкурс». Наповнення відповідних баз в ІС «Конкурс» здійснювали навчальні заклади III та IV рівня акредитації. Щоденне оновлення інформації надавало змогу вступникам в реальному часі відслідковувати своє місце у рейтингових списках, що зменшувало недовіру абітурієнтів до приймальних комісій, а також кількість звернень абітурієнтів до працівників приймальних комісій щодо запитів на інформацію про можливість бути зарахованими на місця державного замовлення. Перехід на прийом до ВНЗ за результатами ЗНО дозволив абітурієнтам збільшити кількість поданих заяв. Тому в 2010 році було обмежено кількість заяв, які може подати вступник, п'ятьма навчальними закладами на три напрями підготовки в кожному з них (пункт 6.4) [34].

У 2012 році у процедурі організації вступної кампанії з'явилося ще одне нововведення – Єдина державна електронна база з питань освіти (ЄДЕБО) [35]. Її функціонування дало можливість реалізувати в системі прийому електронні заяви абітурієнтів. Насамперед, це стосувалося вступників, що вступали на базі повної загальної середньої освіти та подавали сертифікати зовнішнього незалежного оцінювання і не мали підстав для вступу поза конкурсом. Водночас було відмінено потребу перевіряти на сайті Українського центру оцінювання якості освіти достовірність сертифікатів, що подавали абітурієнти, оскільки ЄДЕБО містила достовірну інформацію про всі результати, отримані учасниками тестування. У подальшому розвиток даної системи дозволив автоматично формувати журнали реєстрації поданих заяв, списки рекомендованих до зарахування на місця державного замовлення, накази на зарахування за всіма рівнями підготовки і спеціальностями тощо.

Висновки. На підставі проведеного аналізу документів, узагальнення досліджень науковців та освітніх експертів встановлено, що прийом на навчання до закладів вищої освіти в Україні в усі історичні періоди більшою або меншою мірою контролювався державою. У XIX–на початку XX ст. прийом на навчання до вищих навчальних закладів регулювався державою щодо кількості студентів і їхнього соціального стану. Висувалися певні вимоги до здоров'я, фізичного та розумового розвитку, знань, здібностей абітурієнтів.

У період радянської України організація та контроль прийому до ЗВО здійснювалися державою і відзначалися такими особливостями:

- система прийому до ЗВО була інструментом досягнення політичних та ідеологічних інтересів владної партії;

- радянська система прийому до ЗВО будувалася на двох протилежних підходах: з одного боку – прагненні забезпечити вільний доступ до вищої освіти, як це проголошувалося в усіх партійних і державних документах (зарахування тільки за результатами конкурсного відбору); з іншого – намагання поповнити лави інтелігенції вихідцями з робітників і селян, в основі якого було положення про домінуючу роль робітничого класу (створення робітфаків, пільги під час вступу за направленнями з виробництва, колгоспів, армії). У різні часи той чи інший підхід був більш впливовим, залежно від соціально-економічної і політичної ситуації в країні, кількості випускників загальноосвітньої школи тощо;

- ідеологізація всіх сфер життя людей вплинула на систему прийому до ВНЗ. У різні часи враховувалися направлення на навчання від партійних, комсомольських і профспілкових організацій, характеристики, видані партійними і комсомольськими організаціями, участь у громадському житті тощо.

Система прийому до ЗВО незалежної України визначається й контролюється державою і спрямована на забезпечення прозорості процедур вступу, залучення на навчання за кошти державного бюджету кращих випускників загальноосвітньої школи.

Аналіз організації прийому вступників до вищих навчальних закладів у різні історичні періоди дає підстави запропонувати таку періодизацію (Табл. 1.).

Таблиця 1.

**Етапи розвитку організації прийому до
вищих навчальних закладів України**

Роки	Особливості етапу
1805-1919	Становлення системи вищої освіти України у складі Російської імперії, поступовий перехід до державного регулювання прийому у вищі заклади освіти.
1920-1935	Пролетаризація прийому до вищих закладів освіти в радянській Україні шляхом створення спеціальних умов вступу для вихідців із робітничого та селянського середовища.
1936-1958	Спроба забезпечити рівний доступ до вищої освіти через зарахування на навчання лише за результатами конкурсного відбору.
1959-1991	Утвердження державного регулювання умов прийому до вищих навчальних закладів, що базувався на двох протилежних підходах: з одного боку – прагненні забезпечити вільний доступ до вищої освіти, як це проголошувалося в усіх партійних і державних документах (зарахування тільки за результатами конкурсного відбору); з іншого – намагання поповнити лави інтелігенції вихідцями з робітників і селян, в основі якого було положення про домінуючу роль робітничого класу.
1992-2007	Розбудова вищої освіти незалежної України. Демократизація умов вступу до вищих навчальних закладів, розширення прав навчальних закладів щодо організації відбору вступників за власними критеріями.
2008-до нині	Удосконалення системи державного регулювання прийому в заклади вищої освіти на основі відбору за результатами ЗНО. Створення ЄДЕБО. Перехід до державного замовлення за відкритими конкурсними пропозиціями.

Список використаних джерел та літератури

1. Відносини держави, суспільства і особи під час створення радянського ладу в Україні (1917–1938 рр.). Том 2. Відповідальний редактор В.Смолій. – К.: Інститут історії України НАН України, 2013. – 812 с.
2. Ляховченко, Н. В. Педагогічні умови формування якісного контингенту студентів у вищих технічних навчальних закладах : монографія / Н. В. Ляховченко, Б. І. Мокін. — Вінниця : ВНТУ, 2010. — 216 с.
3. Федосова І.В. Формування студентського контингенту вищих технічних навчальних закладів (кінець XIX – 30-ті роки XX століття) / І.В.Федосова // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету . – 2014. – Вип. 9.– С.156-162
4. Комарніцький О. Формування студентського контингенту педвишів УСРР (1921-1926 рр.): нормативно-правова база / О. Комарніцький // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. - 2014. - Т. 24. - С. 314-326.
5. Устав Императорского Московского университета (5 ноября 1804 года) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://letopis.msu.ru/documents/327>
6. Циркуляр по управлению Киевским учебным округом 1874 год . – К.: б/в, 1874. – 638 с.
7. Мокляк В. Автономія університетів України в статуті 1804 р. / Володимир Мокляк // Зб. наук. праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – Серія «Педагогічні науки». – Випуск 64. – Полтава, 2015. – С. 122-128
8. Половко І. В., Статути в системі правового регулювання діяльності навчальних закладів на українських землях у складі Російської імперії у XIX ст. [Електронний ресурс] / І.В.Половко. – Режим доступу : [http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/321/app-37_Polovko_I_V_\(371-380\).pdf?sequence=1](http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/321/app-37_Polovko_I_V_(371-380).pdf?sequence=1)
9. Писарева Е. А. Організаційно-правові основи діяльності університетів Російської імперії другої половини XIX ст. (на матеріалах України): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.01 / Е. А. Писарева. – Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2001. – 20 с.
10. Венцева Н.О. Розвиток вищої історичної педагогічної освіти України в першій половині XX століття: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Венцева Надія Олександрівна. – Бердянськ, 2017. – 489 с.
11. Дем'яненко Н. М. Учительські інститути в системі педагогічної освіти України (друга половина XIX – початок XX ст.) : монографія / Н. М. Дем'яненко, І.М.Кравченко. – К. : Фенікс, 2010. – 512 с.
12. Ряппо Я.П. Народна освіта на Україні за десять років революції / Я.П.Ряппо. – Х.: Державне видавництво України, 1927. – 126 с.
13. Кодекс законов о народном просвещении УССР, утвержденный ВУЦИК 2 ноября 1922 г. на основании Постановления III сессии VI созыва ВУЦИК от 16 октября 1922 г. – Х. : Издание народного комиссариата просвещения УССР, 1922. – 767 с.
14. В Головпрофосі. Положення про робітничо-селянські факультети // Бюлетень Народного Комісаріату Освіти УСРР. – Х.: 1921. – 25 травня. – Ч.1. – С.8-10
15. Антонюк Т.Д. Освітня політика в Україні періоду 20-х – початку 30-х років XX століття : монографія / Т.Д. Антонюк. – К.: МП Леся, 2011. – 232 с.
16. Радянська енциклопедія історії України. – АН УРСР. Т.1. – К.: Київська книжкова фабрика, 1969. – 349 с.
17. Кін О. Розвиток громадської діяльності студентської молоді вищих навчальних закладів України у 20-ті рр. XX ст. [Електронний ресурс] / Олена Кін // Збірник наукових праць

Уманського державного педагогічного університету. – 2012. – Ч. 3. – С. 131-140. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpu2012_3_21

18. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР (1917-1941 гг) / Отв. ред. Н.П.Кузин, М.Н.Колмакова, З.И.Равкин. – М. : Педагогика, 1980. – 456 с.

19. История социалистической экономики СССР: в 7 т. Т.4. Завершение социалистического преобразования экономики. Победа социализма в СССР 1933-1937 гг. – М.: Наука, 1978 – 519 с.

20. Постановление СНК СССР и ЦК ВКП(б) от 23.06.1936 г. «О работе высших учебных заведений и о руководстве высшей школой» [Электронный ресурс] / Библиотека нормативно-правовых актов Союза Советских Социалистических Республик. – Режим доступу : http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_4080.htm

21. Закон СССР «Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в СССР» [Электронный ресурс] / Библиотека нормативно-правовых актов Союза Советских Социалистических Республик. – Режим доступу : http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_5337.htm

22. Постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР от 20 августа 1969 г. № 681»Об организации подготовительных отделений при высших учебных заведениях [Электронный ресурс] / Библиотека нормативно-правовых актов Союза Советских Социалистических Республик. – Режим доступу : http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_7136.htm

23. Правила приема в высшие учебные заведения СССР (Утвержденные приказом Минвуза СССР от 04.04.1968 № 293) [Электронный ресурс]. – Режим доступу <http://sssr.regnews.org/doc/pq/8f.htm>

24. Об утверждении правил приема в высшие учебные заведения СССР // Бюллетень Министерства высшего и среднего специального образования СССР. – 1987. – №4. – С.13-20.

25. Типовые правила приема в высшие учебные заведения СССР (Утверждены приказом Государственного комитета СССР по народному образованию от 28 января 1991 г. № 45) [Электронный ресурс] / Режим доступу : http://www.businesspravo.ru/Docum/DocumShow_DocumID_38575.html

26. Умови прийому до вищих навчальних закладів України (Затверджено Наказом Міністерства освіти України від 24.03.93 № 73) [Электронный ресурс] / Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0048-93>

27. Постанова Кабінету Міністрів України «Про підготовку фахівців для роботи в сільській місцевості» (Із змінами та доповненнями) [Электронный ресурс] / Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1159-99-%D0%BF>

28. Умови прийому до вищих навчальних закладів України (Затверджено Наказом Міністерства освіти України від 3.03.94 № 57) [Электронный ресурс] / Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0042-94>

29. Умови прийому до вищих навчальних закладів України (Затверджених наказом Міністерства освіти і науки України 07.04.2003 №212) [Электронный ресурс] / Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0325-03>

30. Умови прийому до вищих навчальних закладів України (Затверджених наказом Міністерства освіти і науки України 25.12.2007 № 1172) [Электронный ресурс] / Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1413-07>

31. Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» від 4.07.2005 р. № 1013/2005 [Электронный ресурс] / Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1013/2005>

32. Умови прийому до вищих навчальних закладів України (Затверджених наказом Міністерства освіти і науки України 01.02.2006 № 71) [Электронный ресурс] / Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0111-06>

33. Умови прийому до вищих навчальних закладів України (Затверджених наказом Міністерства освіти і науки України 25.12.2007 № 1172) [Электронный ресурс] / Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1413-07>

34. Умови прийому до вищих навчальних закладів України (Затверджених наказом Міністерства освіти і науки України 18.09.2009 № 873) [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0930-09>

35. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 липня 2011 р. № 752 «Про створення Єдиної державної електронної бази з питань освіти» [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/752-2011-%D0%BF>

Николай Борисович Коломиец,
кандидат педагогических наук, доцент
кафедры педагогики и менеджмента
образования Глуховского национального
педагогического университета
имени Александра Довженко,
Роман Федорович Мирный,
Магистрант Глуховского национального
педагогического университета
имени Александра Довженко
nbk67@i.ua

ГЕНЕЗИС ОРГАНІЗАЦІЇ ПРИЙОМА В УЧРЕЖДЕННЯ ВИЩЕГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАЇНИ

В статье осуществлен анализ истории развития и становления вступительной кампании заведений высшего образования Украины. В результате анализа особенностей нормативно-правовой базы и социально-политической обстановки в разные исторические периоды обосновано этапы её становления.

Ключевые слова: вступительная кампания, приём в заведения высшего образования, периодизация вступительной кампании.

Mykola Kolomyets,
Pedagogical sciences candidate, Associate professor,
Pedagogics and education management chair
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv
National Pedagogical University
Roman Myrnyi,
Magistracy student of Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv
National Pedagogical University
nbk67@i.ua

THE GENESIS OF ADMISSION PROCESS TO HIGHER EDUCATION IN UKRAINE

***Introduction.** The reform of the higher education system of Ukraine aims at increasing the competitiveness of higher education institutions, improving the quality of specialists training, ensuring free and fair access to higher education of the best representatives of the younger generation of Ukrainians. The system of admission to higher education institutions, which depends on the quality of the contingent, the level of general education, the motivation to study among other factors, has a significant potential for solving the issue. Therefore, there is an urgent need in understanding the peculiarities of the admission process organization to the institutions of higher education of Ukraine in different historical periods in order to take into account previous experience in the current conditions of development of Ukrainian statehood.*

***Purpose.** The purpose of the article is to provide retrospective analysis of the organization and management of the admission campaigns to higher education institutions of Ukraine.*

Methods. A system of theoretical methods was applied during the research including analysis and synthesis of the selected scientific problem; induction, deduction, comparison. Application of those methods contributed to defining peculiarities of the organization of admission to higher education institutions at different historical stages of development of Ukrainian statehood. Stages of development of the admission campaign were as well established.

Results. Based on the analysis of documents, the generalization of researches' and opinions of educational experts, it was established that admission to higher education institutions in Ukraine in all historical periods was to some extent controlled by the state. In the nineteenth and early twentieth centuries, admission to higher educational institutions was regulated by the state regarding the number of students and their social status. Certain requirements for health, physical and mental development, knowledge and abilities of university entrants were put forward.

In the Soviet Ukraine period the organization and control of admission to higher educational establishments were carried out by the state and characterized by the following features:

- the system of admission to the university was an instrument for achieving the political and ideological interests of the ruling party;

- the Soviet system of admission to higher educational institutions was based on two opposing approaches; on the one hand, the desire to provide free access to higher education as announced in all party and state documents (enrollment only on the basis of competitive selection) while on the other hand, the attempts were aimed at replenishing the intellectuals' bands with the workers and peasants. The goal resulted from the dominant role of the working class standpoint (the creation of workers' faculty, privileges when achieving personal directions from production, the collective farms, the army). At different times, some of the approaches indicated was more influential, depending on the socio-economic and political situation in the country, the number of graduates from secondary schools and other factors;

- the ideologization of all spheres of life influenced the system of admission to higher educational institutions. At various times, reference was made to the directions for studying from party, Komsomol and trade union organizations, characteristics issued by party and Komsomol organizations, participation in public life, etc.

The system of admission to an institution of higher education in independent Ukraine is determined and controlled by the state and aims at ensuring the transparency of entry procedures and attracting the most successful graduates of a secondary school for education at the expense of the state budget.

Originality. The scientific novelty of the research results presented in the article is based on the fact that for the first time a retrospective analysis of the admission campaign of higher education institution was carried out and the stages of its formation were substantiated.

Conclusion. The results obtained during research allow for distinguishing the following periodization of the organization of the admission campaign:

1805-1919 - Formation of the higher education system of Ukraine in the Russian Empire, gradual transition to state regulation of admission to higher educational institutions.

1920-1935 - Proletarianization of admission to higher educational institutions in Soviet Ukraine by creating special conditions for entry for workers and peasants.

1936-1958 - An attempt to ensure equal access to higher education through enrollment into studies only based on competitive selection.

1959-1991 – Application of state regulation of the conditions for admission to higher education based on two opposing approaches. On the one hand, the desire to provide free access to higher education as announced in all party and state documents (enrollment only on the basis of competitive selection) while on the other hand, the attempts were aimed at replenishing the intellectuals' bands with the workers and peasants.

1992-2007 – Developing higher education of independent Ukraine. Democratization of the conditions for admission to higher education institutions, extension of the rights of educational institutions regarding the selection of their own criteria for admission.

2008-to-date - Improvement of the system of state regulation of admission to higher education institutions based on the results of external independent testing. Establishment of the single state base regarding educational issues. Proceeding to state-paid education in public entities on the basis of competitiveness.

Key words: *admission campaign, admission to higher education institutions, periodization of the admission campaigns.*

References

1. Vidnosyny derzhavy, suspil'stva i osoby pid chas stvorennya radyans'koho ladu v Ukraini (1917–1938 rr.). Tom 2. Vidpovidal'nyy redaktor V.Smoliy. – K.: Instytut istoriyi Ukrainy NAN Ukrainy, 2013. – 812 s.
2. Lyakhovchenko, N. V. Pedahohichni umovy formuvannya yakisnoho kontynhentu studentiv u vyshchykh tekhnichnykh navchal'nykh zakladakh : monohrafiya / N. V. Lyakhovchenko, B. I. Mokin. — Vinnytsya : VNTU, 2010. — 216 s.
3. Fedosova I.V. Formuvannya student's'koho kontynhentu vyshchykh tekhnichnykh navchal'nykh zakladiv (kinets' KhIKh – 30-ti roky KhKh stolittya) / I.V.Fedosova // Onovlennya zmistu, form ta metodiv navchannya i vykhovannya v zakladakh osvity: Zbirnyk naukovykh prats'. Naukovi zapysky Rivnens'koho derzhavnoho humanitarnoho universytetu . – 2014. – Vyp. 9.– S.156-162.
4. Komarnits'kyy O. Formuvannya student's'koho kontynhentu pedvyshiv USRR (1921-1926 rr.): normatyvno-pravova baza / O. Komarnits'kyy // Naukovi pratsi Kam"yanets'-Podil's'koho natsional'noho universytetu imeni Ivana Ohiyenka. Istorychni nauky. - 2014. - T. 24. - S. 314-326.
5. Ustav Ymperatorskoho Moskovskoho unyversyteta (5 noyabrya 1804 hoda) [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://letopis.msu.ru/documents/327>
6. Tsyrukulyar po upravlenyyu Kyevskym uchebnyim okruhom 1874 hod . – K.: b/v, 1874. – 638 s.
7. Moklyak V. Avtonomiya universytetiv Ukrainy v statuti 1804 r. / Volodymyr Moklyak // Zb. nauk. prats' Poltavs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni V. H. Korolenka. – Seriya «Pedahohichni nauky». – Vypusk 64. – Poltava, 2015. – C. 122-128
8. Polovko I. V., Statuty v systemi pravovoho rehulyuvannya diyal'nosti navchal'nykh zakladiv na ukrayins'kykh zemlyakh u skladi Rosiys'koyi imperiyi u KhIKh st. [Elektronnyy resurs] / I.V.Polovko. – Rezhym dostupu : [http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/321/app-37_Polovko_I_V_\(371-380\).pdf?sequence=1](http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/321/app-37_Polovko_I_V_(371-380).pdf?sequence=1)
9. Pysaryeva E. A. Orhanizatsiyno-pravovi osnovy diyal'nosti universytetiv Rosiys'koyi imperiyi druhoyi polovyny KhIKh st. (na materialakh Ukrainy): avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. yuryd. nauk: 12.00.01 / E. A. Pysaryeva. – Nats. un-t vnutr. sprav. – Kh., 2001. – 20 s.
10. Vyentseva N.O. Rozvytok vyshchoyi istorychnoyi pedahohichnoyi osvity Ukrainy v pershiy polovyni KhKh stolittya: dys. ... doktora ped. nauk : 13.00.01 / Vyentseva Nadiya Oleksandrivna. – Berdyans'k, 2017. – 489 s.
11. Dem"yanenko N. M. Uchytel's'ki instytuty v systemi pedahohichnoyi osvity Ukrainy (druga polovyna XIX – pochatok KhKh st.) : monohrafiya / N. M. Dem"yanenko, I.M.Kravchenko. – K. : Feniks, 2010. – 512 s.
12. Ryappo Ya.P. Narodna osvita na Ukraini za desyat' rokiv revolyutsiyi / Ya.P.Ryappo. – Kh.: Derzhavne vydavnytstvo Ukrainy, 1927. – 126 s.
13. Kodeks zakonov o narodnom prosveshchenyy USSR, utverzhdennyy VUTsYK 2 noyabrya 1922 h. na osnovanny Postanovlenyya III sessyy VI soz'ya VUTsYK ot 16 oktyabrya 1922 h. – Kh. : Yzdanye narodnoho komysaryata prosveshchenyya USSR, 1922. – 767 s.
14. V Holovprofosi. Polozhennya pro robitnycho-selyans'ki fakul'tety // Byuleten' Narodnoho Komisariatu Osvity USRR. – Kh.: 1921. – 25 travnya. – Ch.1. – S.8-10

15. Antonyuk T.D. Osvitnya polityka v Ukraini periodu 20-kh – pochatku 30-kh rokiv KhKh stolittya : monohrafiya / T.D. Antonyuk. – K.: MP Lesya, 2011. – 232 s.
16. Radyans'ka entsyklopediya istoriyi Ukrainy. – AN URSS. T.1. – K.: Kyyivs'ka knyzhkova fabryka, 1969. – 349 s.
17. Kin O. Rozvytok hromads'koyi diyal'nosti student's'koyi molodi vyshchyykh navchal'nykh zakladiv Ukrainy u 20-ti rr. KhKh st. [Elektronnyy resurs] / Olena Kin // Zbirnyk naukovykh prats' Umans'koho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu. – 2012. – Ch. 3. – S. 131-140. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpudpu_2012_3_21
18. Ocherky ystoryi shkolы y pedahohycheskoy mysly narodov SSSR (1917-1941 hh) / Otv. red. N.P.Kuzyn, M.N.Kolmakova, Z.Y.Ravkyn. – M. : Pedahohyka, 1980. – 456 s.
19. Ystoryya sotsyalystycheskoy ekonomyky SSSR: v 7 t. T.4. Zavershenye sotsyalystycheskoho preobrazovannya ekonomyky. Pobeda sotsyalizma v SSSR 1933-1937 hh. – M.: Nauka, 1978 – 519 s.
20. Postanovlenye SNK SSSR y TsK VKP(b) ot 23.06.1936 h. «O rabote vysshykh uchebnykh zavedenyy y o rukovodstve vysshey shkoloy» [Elektronnyy resurs] / Byblyoteka normatyvno-pravovykh aktov Soyuzha Sovet'skykh Sotsyalystycheskykh Respublyk. – Rezhym dostupu : http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_4080.htm
21. Zakon SSSR «Ob ukreplenyy svyazy shkolы s zhyzn'yu y o dal'neyshe razvytyy systemy narodnoho obrazovannya v SSSR» [Elektronnyy resurs] / Byblyoteka normatyvno-pravovykh aktov Soyuzha Sovet'skykh Sotsyalystycheskykh Respublyk. – Rezhym dostupu : http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_5337.htm
22. Postanovlenye TsK KPSS y Soveta Mynystrov SSSR ot 20 avhusta 1969 h. # 681»Ob orhanyzatsyy podhotovitel'nykh otdelenyy pry vysshykh uchebnykh zavedenyyakh [Elektronnyy resurs] / Byblyoteka normatyvno-pravovykh aktov Soyuzha Sovet'skykh Sotsyalystycheskykh Respublyk. – Rezhym dostupu : http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_7136.htm
23. Pravyla pryema v vysshye uchebnye zavedenyya SSSR (Utverzhdenные prykazom Mynvuza SSSR ot 04.04.1968 # 293) [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu <http://sssr.regnews.org/doc/pq/8f.htm>
24. Ob utverzhdenyy pravyl pryema v vysshye uchebnye zavedenyya SSSR // Byulleten' Mynysterstva vyssheho y sredneho spetsyal'noho obrazovannya SSSR. – 1987. – #4. – S.13-20.
25. Turovyе pravyla pryema v vysshye uchebnye zavedenyya SSSR (Utverzhdenы prykazom Hosudarstvennoho komyteta SSSR po narodnomu obrazovannyu ot 28 yanvarya 1991 h. # 45) [Elektronnyy resurs] / Rezhym dostupu : http://www.businesspravo.ru/Docum/DocumShow_DocumID_38575.html
26. Umovy pryymu do vyshchyykh navchal'nykh zakladiv Ukrainy (Zatverdzheno Nakazom Minosvity Ukrainy vid 24.03.93 # 73) [Elektronnyy resurs] / Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0048-93>
27. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro pidhotovku fakhivtsiv dlya roboty v sil's'kiy mistsevosti» (Iz zminamy ta dopovnennyamy) [Elektronnyy resurs] / Rezhym dostupu : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1159-99-%D0%BF>
28. Umovy pryymu do vyshchyykh navchal'nykh zakladiv Ukrainy (Zatverdzheno Nakazom Minosvity Ukrainy vid 3.03.94 # 57) [Elektronnyy resurs] / Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0042-94>
29. Umovy pryymu do vyshchyykh navchal'nykh zakladiv Ukrainy (Zatverdzhennykh nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrainy 07.04.2003 #212) [Elektronnyy resurs] / Rezhym dostupu : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0325-03>
30. Umovy pryymu do vyshchyykh navchal'nykh zakladiv Ukrainy (Zatverdzhennykh nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrainy 25.12.2007 # 1172) [Elektronnyy resurs] / Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1413-07>
31. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro nevidkladni zakhody shchodo zabezpechennya funktsionuvannya ta rozvytku osvity v Ukraini» vid 4.07.2005 r. # 1013/2005 [Elektronnyy resurs] / Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1013/2005>

32. Umovy pryymu do vyshchykh navchal'nykh zakladiv Ukrayiny (Zatverdzhenykh nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny 01.02.2006 # 71) [Elektronnyy resurs] / Rezhym dostupu : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0111-06>

33. Umovy pryymu do vyshchykh navchal'nykh zakladiv Ukrayiny (Zatverdzhenykh nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny 25.12.2007 # 1172) [Elektronnyy resurs] / Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1413-07>

34. Umovy pryymu do vyshchykh navchal'nykh zakladiv Ukrayiny (Zatverdzhenykh nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny 18.09.2009 # 873) [Elektronnyy resurs] / Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0930-09>

35. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 13 lypnya 2011 r. # 752 «Pro stvorennya Yedynoyi derzhavnoyi elektronnoyi bazy z pytan' osvity» [Elektronnyy resurs] / Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/752-2011-%D0%BF>